

Valdemar Thisted,

digterpræsten i Højrup,

Af **H. Lausten-Thomsen.**

Det var alene en Fejl ved hans Tunge,
at rigtig Dansk han kunde ej sjunge.

Hans Hjerte og Lid var ægte danske;

Dem kunde Intet i Verden forvanske! —

(Valdemar Thisted: Kun et Ord.)

I bogen »Præstekald. En Samling af Breve, udgiven af Herodion«, findes der en prøve på »det her i Slesvig herskende danske Sprog«, en lille fortælling om »Hvorledes gamle Nis Jepsen Janichsen rejste ud for at søge en Pige, og fandt Mere, end han søgte.« I virkeligheden er der her føjet en mængde sønderjydske udtryk ind i en fortælling på rigsmål, og til denne fortælling føjer forfatteren en moral: »De maa ikke tro, den er til Moro og Lyst alene. De vil deri have lagt Mærke til en Mængde besynderlige Ord og Talemaader. Disse falde, ligesom af sig selv, i tre Klasser. Et lidet Antal stammer aabenbart fra Tydsken, et stort karakteriserer sig ligesaa bestemt som forældet Dansk, et meget betydeligt Antal, skjøndt under dansk Form, vil De forjæves efterspore i den danske Tunge, saavel i Dialekterne som i Skriftsproget.

Hvad fremgaar nu heraf? Mon den historiske Kjendsgjerning, at det Danske i Tidens Løb har fortrængt det Tydske i Hertugdømmet, og at hine enkelte germaniserede Udtryk følgende ere en Levning af den oprindelige Tunge? Nej, det Sprog, som nu hersker i Nord- og Mellemslesvig, er ikke trængt ind fra Danmark — derom vidner hiin Mængde af Udtryk, som ikke findes i det danske Sprog — men er født paa Stedet som en selvstændig dansk Dialekt, der endnu efter Aarhundreders, Man kunde gjerne sige, Aartusinders Forløb har bevaret sine Ejendommeligheder. Eller tør Nogen maaske paastaa, at de nævnte særegne Udtryk ere af tydsk Oprindelse? Skjøndt der

fra tysk Side er gjort meget besynderlige Paastande, lader dette sig dog ikke vente.

Denne særegne, noksom karakteristiske danske Dialekt kalder jeg den angelske. Ligesaa lidt som der kan betvivles, at Saxerne jo have været en tysk, maa der tvivles om, at jo Anglerne have været en dansk Folkestamme. Men Saxerne, med det umaadelige tyske Stammeverwandschaft i Ryggen, have til enhver Tid lige indtil vore Dage været dem for mægtige.«

Historien ved ikke ret meget om folkeslaget eller tjodet Anglerne; det meste er, at dets glanstid har ligget, før tyskerne blev til, og at det har værget Ejdergrænsen mod Sakserne, hvis folkerester efter Frankerkejseren Karl den stores blodbad på dem var med til at danne det tyske folk. Hvornår det danske folk som sådant har udsondret sig af goterstammen, hvad der har været før dette, ved vi ikke, og det ved ingen; men de teorier, Herodion her fremfører, svarer jo ganske til dem, vi kender fra vor tids historikere. Herodion har ikke stået tilbage for dem i fantasi eller kombinationsevne.

Han er den samme som præsten Valdemar Thisted, i hvis bøger netop fantasien, billeddannende evne på grundlag af vidtstrakte religiøse, nationale og sociale interesser er det blivende og det bærende. Kristian Arentzen skriver i sin bog, »Danske Digtere« om ham:

»Han udmærker sig især ved en varm, skjøndt af og til overspændt Følelse og livfulde, men tidt altfor udpenslede Naturskildringer, der, i Forening med Reflexioner, indtage en uforholdsmæssig stor Plads i hans Arbejder.«

Det morsomste udslag af denne skabende indbildnings-evne er vistnok bogen »E n V a n d r i n g i S y d e n«, som han udgav i 1843 under navneskjulet Emanuel St. Hermidad, på et tidspunkt da han endnu aldrig havde været udenlands. Det havde han ikke haft råd til. Faderen var student og løjtnant, da han kort før sønnens fødsel giftede sig, senere en yndet vækkelsesprædikant i København og selv en frodig forfatter. Valdemar Adolph Thisted var født i Århus d. 28. fe-

bruar 1815, blev student fra Århus katedralskole i 1833 og tog, efter at han i nogle år havde været huslærer i Jylland, teologisk embedseksamen i 1840. I nogle få år var Thisted skolebestyrer i Skanderborg, havde en kostskole »for de reale videnskaber«, men hans længsel stod til den vide verden, og han nærrede den så flittigt ved læsning af rejsebeskrivelser, at han i året 1843 kunde udgive sin bog om »E n V a n d r i n g i S y d e n.« Som forfatternavn angav han for denne bog og en lang række følgende E m a n u e l S t. H e r m i d a d. Den rejse, han således i forvejen havde fortalt om, udførte han i de følgende år, og da han i 1846 var vendt tilbage og blevet adjunkt ved den videnskabelige realskole i Århus, udsendte han sin første store roman »H a v f r u e n«. I sin form er den stærkt påvirket af Søren Kierkegaard. Tre venner færdes ved Gênéversøen, bliver vidne til en ung kvindes jordefærd, da denne har taget sig af dage, og under det stærke indtryk deraf fortæller den ene, som hedder Møller, indholdet af et manuskript, som en gammel skoleven kandidat Kessing har overladt ham, efter at han selv havde fået det af en slægtning. Det er altså en hel række forklædninger, Thisted lægger imellem sig selv og sit emne: Emanuel St. Hermidad — Møller — Kessing — fortælleren: ingen skal komme og pådutte forfatteren romanens meninger. En ung mand lever dels i det virkelige liv, hvor overlæg og tanker råder, dels på havets bund hos den dejlige havfrue Elga, hvor følelser og indskydelser har magten: »Jordmennesket kan hæve sig over hele den ham omgivende Verden og tumle sig i Ideernes Sphære, leve mellem Begreber, som have frigjort sig fra Støvets tunge og uædle Byrde, på Tankens Vinger ransage hele den jordiske Tilværelses Hemmeligheder og Himlenes mysteriøse Helligdomme — Havmennesket derimod er kun Herre over Tanken og Begrebet, for såvidt som de er knyttede til og sandsynliggjorte ved legemlige Genstande. Det kan ikke løsrive sig fra Støvets Verden, ikke bevæge sig i den abstrakte Tankes Regioner, ingen Forestillinger have om det, som ikke kan begribes gennem Sanserne.

Kun så meget ved det, at der gives en åndelig Verden uden for den sandsynlige, at der gives en Evighed uden for Timeligheden«.

Der er i bogen ikke få meget smukke skildringer og fint fortalte enkeltheder; men den efter-Hegelske filosofi sprænger alt for tit æventyrets ramme. Det er tankedigtning, der skildrer to modsatte sider af menneskers tilværelse, æventyret taget i filosofiens tjeneste,

Valdemar Thisted sendte H. C. Ørsted sine to første bøger og fik et langt brev til tak, hvori Ørsted udtaler sin venlige kritik. Han skriver bl. a.: »De henhøre, uagtet det dem Ejendommelige, til en poetisk-philosophisk Tænkemaade, hvorover jeg endnu ikke har kunnet fatte en Dom, til hvilken jeg selv følte en fuldentd Tillid. Indtil videre er jeg bleven staaende ved denne Mening, at den hele Tænkemaade vel indeholder en skøn Stræben til at give Poesien det højeste Sving; men det forekommer mig, at deri fremtræder altfor megen filosofisk Menen, som ikke stiller sig i klare Skabelser for den indre Anskuelse. Med andre Ord: Den filosofiske Tankeform træder mig altfor meget frem i dette Slags Poesi og indtager altfor meget Rum. Digterens filosofiske Tanker maae ikkun skimte frem i Digtningen, og det ikke fordi han har fattet det Forsæt at udtrykke dem; men fordi Digtningen ved sin egen Naturs Nødvendighed fordrer det. Digter Personerne saaledes, at de næsten heelt igjennem maae tale filosofisk, er man i meget stor Fare for at skabe unaturlige Væsener....

Fortællingen medfører i Vandringerne, at Beskrivelsen over nærbeslægtede Naturforhold komme særdeles ofte igjen.. Endskjøndt hver kan have sit Ejendommelige, faae de dog et Udseende af Gjentakelser, som ikke er Nydelsen fordeelagtig.«

I 1849 udkom »T a b t og v u n d e n, en Skildring efter Livet, støttet på en Rejsedagbogs Papirer ved Emanuel St. Hermidad«, et værk på 1126 sider, ledsaget af litografier fra Luzern og Rigibjerget. Bogens handling foregår i Svejts, og den gør rigelig brug af forfatterens oplevelser på hans første rejse,

men i formen er den en roman, lidt sødladen for vor tids smag både i de mange brede landskabsbilleder og de optrædende personers udtryksmaade. Hvis ikke der paa mange måder lå så dyb en alvor, så flittigt kunstnerisk arbejde i enkelthederne bag hele fremstillingen, vilde bogen vel endogså kunne virke ufrivilligt komisk på læseren; men stærkere gør dog sprog og form indtryk af at være overdraget af en overleveret adel, der nok kan være lidt trættende, men samtidigt dragende; alle Thistedes bøger, ikke mindst »Tabt og vunden« har denne aldersmodningens klædelige dragt. Man kan naturligvis i vor tid ikke læse om en mand med hjemvé, at »han kvæler sin Sjælesygdome«, uden at man tænker på, at bogen er et par menneskealdre gammel, og det er vel også netop denne hurtigt forældede, let opstyltede udtryksmaade, der har voldt, at Thisted næppe eller næsten ikke læses mere.

Det er ikke især ordforrådet — selv om vi f. eks. ikke vilde bruge ordet »glindsende« på samme måde og så tit som Thisted — men snarere hele tonen og stilen, der er blevet en anden og jævnere. Vor tids forfattere nærmer sig bevidst mere og mere det talte ords form. Thistedes brede og svulmende skildringer af svejtsiske landskaber er tit overmåde smukke, selv om de i dag synes gammeldags. Det er let at forstå, at romanen om de to svenskeres kærlighed, der er flettet ind i rejsens oplevelser og med dens for os sødladne, ordrige spænding kan minde om datidens følsomme damelitteratur, har kunnet finde tusinder af læsere; de har på samme tid kunnet glæde sig over natur- og folkelivsbilleder, troværdigt og male- risk udpenslede, og over to elskendes stride sind og genvordigheder.

Et par sætninger fra et billede af den sydlige del af Vierwaldstättersøen giver Thistedes stil og sprog i naturskildringerne: »Søen er derfor her kun en vild Kløft, hvis tungsindige Mørke alene viger for Middagssolens Glands, hvis dunkle Skygger, især ved Aftenstid, minde om Styx og Dødens sørgelige Rige. Men Karakteren er stor og ophøjet; Gemyttet rø-

res i sine inderste Dybder. Alvoret dukker frem af Sjælen; men den blide Melankoli kaster sit Slør over de strenge Træk. Hjertet bæver ved disse skumle Kløfter, disse golde, frygtelige Kyster; Hovedet svimler ved disse bratte, himmelragende Fjeldvægge, der truende hænge ud over den skrøbelige Baad; — men Aanden triumferer over denne Naturens vilde Majestæt, Materiens mørke Skrækkebilleder, — og Rædselen bliver til Vellyst.« Thisted giver et naturbillede, men lader det ikke tale på egen hånd; han tyder det, uden at han gør det tydeligere; forfatterens sind og naturens indtryk på dette vises klareie igennem hans lærde ordrigdom end selve naturen. Det er refleksionerne, Arentzen taler om, der indtager en uforholdsmæssig stor plads.

I denne store bog, hvor poesians blå blomst hvert øjeblik dukker op igennem filosofiens slyngede perioder og skildringens bredde, findes også den lille sang, der af alt, hvad Thisted har skrevet, trængte længst ud i hans folk, digtet »Min vaagne Drøm«: »Naar Solen ganger til Hvile«, hvis blide, vege ord i årtier har været yndet sang, og som man endnu ved århundredskiftet altid kunde møde som aftensang ved siden af Ingemanns vers. Hele bogen er en hymne til Svejts's overlevering, frihed og skønhed, men:

»Et Hjem har jeg, et Fædreland, — og jeg elsker det; det skal gjemme mit Støv. Overalt i den vide Verden kunde jeg leve; men døe i Fred kunde jeg alene i mit Fædreland.«

Ogsaa om »Tabt og vunden« foreligger der en udtalelse af H. C. Ørsted i et brev til Thisted af 26. januar 1849: »Naturskildringerne deri have stor Klarhed og Friskhed; man reiser med Deres Reisende. En ædel Sands for Det, som giver Tilværelsen sit sande Værd gjennemtrænger det Hele. Beskrivelsen over Kamlegene er, som allerede offentligt er bemærket, i Sandhed episk. Besøget i Hulen er udmærket lykkeligt beskrevet og har en stor Virkning. Fortællingen om Beatrice er allerede for sig en fortryllende Idyl, og er saa godt indlemmet

i det Hele, at man kun meget uegentligt vilde kunne kalde den en Episode.

Men De vil sikkert spørge, om jeg Intet har at bemærke imod Digtet; og De vil næppe skænke mig Svaret. Jeg hører hyppigt indvende, uagtet Digtet vinder stort Bifald, at der altfor ofte kommer Beskrivelser igjen over meget beslægtede Gjenstande; ganske kan jeg ikke forkaste denne Indvending. Vel seer jeg klart, at der med Hensyn til de fleste af disse Beskrivelser kan svares, at de høre til det Hele, og i Virkeligheden udkræves til at anskueliggjøre os den Egn, der er Begivenhedernes Skueplads; og de have virkelig gjort mig det muligt i Aanden at bereise Vierwaldstädtersøen og dens store Omgivelser og derved at faae en saa levende Forestilling om den, som jeg næppe vilde have ventet af en Beskrivelse; men det ligger i Sagens Natur, at Beskrivelser over Landskaber, om ogsaa i sig selv niesterlige, i Længden trætte.«

Snart efter at han havde taget sin embedseksamen, havde Valdemar Thisted i oktober 1840 giftet sig med Henriette Hansen, søster til maleren Constantin Hansen; men ægteskabet var ikke lykkeligt og varede kun kort; alligevel kaldte hjem og fædreland altid ad ham, og ganske svarende til de sidst anførte ord af »Tabt og vunden« er hele tankegangen i hans næste lille bog »Danmark bestaaer dramatiske Scener, tilhørende Fortiden, indviede af Nutiden« (1849), der omhandler Uffesagnet og er »Helliget Kongen og Folket«. Den indledes med nogle ord »Til Læseren: »Danmark bestaaer!« maa vistnok mindre betragtes som et Produkt af Digterens skabende Villie, end som et Digt af selve Historien, som et Impromptu af Tiden, der søger sin Hjemmel i den almindelige Folkebevidsthed.«

I »Havfruen« taler en gammel havmand om menneskene, der »skulle leve, naar vi alt i lang Tid ei mere see Bølgerne rulle«, et særdeles naturligt Udtryk i en havmands Mund; det tager forfatteren til »Danmark bestaaer« med over i sin bog

om Uffe ,og lader det blive bogens omkvæd: »Og Danmark vil staae, mens Bølgerne rulle!«

— »Og ofte skal Danmark stande for Fald; —
Men naar alleryderst er Nøden,
skal stedse der findes i Skjoldungers Hal
en Kæmpe, — som værner mod Døden.
Og Danmark vil staae, mens Bølgerne rulle.«

Allerede ved Christian VIIIs død havde Thisted brugt et lignende billede; han hilser Frederik VII, folkets mand med en spådom:

»Medens Jorden har et Bo,
Medens Havet har en Bølge,
Skal dit Minde fredes tro,
Og dit Navn skal Hæder følge.«

Nu lader han det atter stå som hilsen til den Uffe og lader det lyde fra den Uffes mund, der synes et billede på den samme konge, som Valdemar Thisted flere gange priser i sine digte som frihedens giver:

»Og Drotten blev en Kæmpe,
han rakte Folket Haand,
og slog foruden Lempe
i Uffe Spages Aand.«

Foreløbig udnyttede han dog sine rejsedagbøger videre i »Episoder fra et Reiseliv« og et lille bind »Eventyr, Skizzer og Sagn«, der begge udkom 1850, og hvoraf den sidstnævnte bog vel er den svageste i hele hans store produktion. De tre første af bogens fortællinger havde i forvejen været trykt i »Københavnsposten« eller »Gæa« og har næppe nogen værdi ud over dagbladsunderholdningen. Fra samme år er digtet »Ørkenens Hjerte«, der af samtidens kritikere blev kaldet »mislykket«, men som dog i velformede vers rummer nogle kraftige billeder ved siden af overdreven følsomhed og adskillig fladhed:

»Naar Beduinen jager gjennem Ørkenen paa
Sin vingelette Hest, han altid standse maa
Et lidet Øieblik i Palmeskovens Ly,
For Bønnens Ørn at lade stige over Sky.
Men Helgenen modtager Ørnen i sit Skjød,
Hvorhen der intet naaer af Verdens Sorg og Nød,
Og sender Duen ned med Trøstens Olieblad;
Den bygger i den dødeliges Hjerte glad.
Men Beduinen springer atter paa sin Hest,
Og jager over Ørknens Flade som en Blæst,
Tredobbelt hastig imod før, thi Badets Tvæt
Og Bønnens Ild har gjort ham stærk og fri og let.«

I 1853 udkom derefter den store »Sirenernes Ø, en romantisk Skildring af Valdemar Thisted« paa 718 sider i to dele.

Af alle Thistedes bøger er »Sirenernes Ø« den, der bedst har modstået tidens tand. Selv om også den hist og her er præget af alderen, selv om den synes følsommere, end man ret vel kan tillade sig at være i vor tid, er dens naturskildringer så personlige, dens fortællinger fra Capris overlevering så rige, dens handling så indtagende, at den endnu i dag kan læses med ublandet nydelse. Det er i første række Capris natur og historie, der er bogens emne, alle sagnene om kejser Tiberius, bjerge og grotter, folkelivet, alt det, der fængsler den fremmede; men det er føjet ind i en romans ramme med stor behændighed, så handling og sted smelter sammen til en sammenhængende række, tit særdeles skønne enkeltbilleder.

Thistedes næste større værk er det romantiske drama »Hittebarnet« (ligeledes under fuldt navn), fra 1854 om ridder Axel Grubbe, der efter 8 års forløb vender hjem fra sin valfart til østen og ikke stoler på efter de mange år at genfinde sin hustru, som han forlod hende. Det er hende, der er hittebarnet, en siciliansk fyrstedatter, der strander på en fremmed kyst og bliver Axel Grubbes brud. Hun kender straks den hjemvendte ridder, men venter fem lange akter, inden hun byder ham velkommen. Dette versedrama er vel — ved siden af »Ørkenens Hjerte«, den eneste af Thistedes bøger, der ikke er tankedigtning.

Her er ingen problemdigtning, kun troskabs pris og Ingemannsk efterklang, et ubetydeligt, men særdeles nydeligt versedrama.

Endnu optager Thisted sine italienske emner i »Neapolitanske Aquareller«, en samling rejseskildringer, der udkom 1854, men med årstallet 1855, og i romanen »Familienskatten«, det vil sige slotsherrens datter i Apenninerbjergene, den nye danske slotsejers brud, der med ham genoprejses slottets gamle herlighed.

I året 1853 blev realskolen i Århus nedlagt, og Thisted blev afskediget i nåde og med ventepenge. To år senere blev han udnævnt til sognepræst i Højrup i Tørninglen provsti under Ribe stift, og hans oplevelser i dette embedes første år er emnet for hans i 1858 (med årstallet 1859) udgivne bog »Præstekald. En Samling af Breve, udgivne af Herodion«. Han havde den gang kun været næppe 3 år i embede, og det er ganske tydeligt, at de breve, der her gengives fra præsten i Hvilsted, på det sandfærdigste afspejler Højruppræstens egne oplevelser. Kejtet og med forudfattede meninger kommer han til den fremmede menighed for at blive dens åndelige leder; men han savner forudsætningerne:

»Hvor urimeligt, hvor uforsvarligt tillige, at ansætte heelt uerfarne Mennesker i saa betroede, vigtige og ansvarsfulde Embeder som de hellige Sjælesørgerkald! Fattes alene, at med Uerfarenheden Ungdom skulde være forenet, for at Urime-ligheden skulde være fuldkommen. I vore Tider kan der dog ikke føres Anke over den unge Alder; de fleste Kandidater opnaar ikke Kald førend efter 12 til 18 Aars Forløb. De have altsaa fuldkommen traadt deres Børnesko. Men hvad have de fortaget sig i disse 12 til 18 Aar efter deres akademiske Prøve? De fleste have privatiseret som Huuslærere, Institutbestyrere, Oversættere, politiske eller æsthetiske Skribenter; Mangfoldige, til Exempel behøver jeg kun at anføre mig selv, ere aldeles komne bort fra deres oprindelige Livsfag. Med hvilken For-dannelse træde nu disse Mennesker, naar Turen engang kommer til dem, ind i Kaldet, det vanskeligste af alle? De have de-

res theologiske Skolekundskab, for saa vidt som denne i den langsomlige Tid ikke er bortdunstet. En Enkelt har strax efter den akademiske Prøve gaaet Pastoralseminariet igjennem; men de Allerfleste vide næppe, hvad Pastoraltheologi har at sige. Nogle Faa have engang erhvervet sig nogen Øvelse i at prædike og katechisere; Mængden har ved de lange og usikkrø Udsigter til Befordring end ikke bekymret sig herom. Endelig bliver den gamle Kandidat befordret. Uvidende, uøvet, uerfaren, som han er, bliver han indsat i Embedet og overladt ganske til sig selv. Han har intet Begreb om, hvortil han gaaer ind; han har næppe engang det nødvendigste Kjendskab til den herskende Ritus, ikke at tale om de gejstlige Forordninger og det præstelige Ansvar. Og dog hviler alting paa ham, han er, navnlig paa Landet, ligesom den Axe, hvorom Alting drejer sig og som skal sætte Alt i Bevægelse. Han, som er sat til at lære, opbygge, styrke, trøste Andre, skal nu først til at lære selv, til at forsøge egen Svaghed, til at finde sin rette Trøst. Held ham endda, hvis han i denne Trængsel tager det støvede Gudsord frem og gjør det til sin Lov, sin Visdom, sin Støtte under Hjælpeløsheden, Tvivlen og Forvirringen! En Mester, en Fader skulde han være for de ham betroede Sjæle; han er en Lærling, en Fant, en elendig Begynder, og maa prøve og samle og fuske sig frem i alle Dele, de aandelige saavel som de verdslige. Han veed hverken ud eller ind; han blotter sig ved hver en Lejlighed. Han har fra Grunden af nedbrudt sit Embeds Værdighed og Autoritet, førend han lærer at kjende dets Pligter,

Og blandt alle disse Mangler er det ikke den ubetydeligste, at han for det Meste slet intet kjender til Folket, som det i Almindelighed findes, til dets Natur, Tænke- og Handlemaade, Trang og Stræben, Dyder og Svagheder, at han intet Begreb har om, hvorledes han skal omgaaes det, paa hvilken Maade han skal tage det, hvorledes han bedst vinder dets Tillid og Yndest. Og ligesaa ringe et Kjendskab, han har til Folket, ligesaa ringe er hans Kjendskab til Landlivet og Landboforholdene overhovedet. Han kommer ikke alene ind i et fremmedt Kald,

men ogsaa ligesom i et fremmedt Land, blandt et fremmedt Folk, som ikke forstaaer ham, og for hvilket han ej kan gjøre sig forstaaelig?»

Saa ærligt lader præsten i Højrup sine erfaringer skinne igennem brevene i »Præstekald«. Brevenes indhold er netop disse oplevelser, den tit noget prædikende fortælling om, hvorledes præsten igennem en aandelig krise lærer at blive menighedens tjener. Han fortæller en utrolig masse om tiender og ofre, om mistro fra menigheden, om misforstaaelser og mistillid; men lidt efter lidt lærer han ogsaa at se befolkningens gode sider. Der er en hel række fornuftige skildringer af sæd og skik, forfatteren har sans for befolkningens særlige egenskaber, men han er en fremmed, har ondt ved at finde sig til rette derude i Vestslesvig. Skal han bare ind til Ribe, er det en stor og lang rejse. Men bogen virker ved sin usminkede ærlighed i beretningen om en ung præsts timelige og åndelige vanskeligheder i en fremmed sønderjydsk menighed. Og så ender den, som en roman skal: For sin sundheds skyld har præsten været en rejse i Svejts — det har han endnu været i alle sine bøger —, og da han vender tilbage, er det til »de gode, kjære Mennesker« i Hvilsted, og så er alle hindringer ryddet til side, for at han kan gifte sig med den yndige Thyra, han hidtil har ment at måtte give afkald på for sit embede og sin præstegernings skyld.

»Præstekald« er på ingen måde nogen ubetydelig bog; netop ved sin oprigtighed har den måttet virke stærkt på samtiden, og man undrer sig ikke over, at den gav anledning til kritik og modkritik i aviser og pjecer; men i dag læses bogen vel kun af historisk interesse — for forfatterens skyld eller for den egns, han skildrer i brevene. Opholdet i Højrup har virket stærkt på Thisted, han blev der endnu i nogle år, ialt i 9, indtil 1862; men hans navn og gerning synes nu ganske udsløttet i sognets hukommelse.

Thisted giftede sig anden gang i 1853 med Elisa Otilia

Rasmussen, datter af en regimentsdyrlæge i Århus og levede i et langt og lykkeligt ægteskab med hende.

På dette punkt afviger altså skildringen i »Præstekald« fra hans egne virkelige oplevelser; men han siger selv, at »der er få bøger, som mere end denne udgå fra personlige forhold og holde sig til virkeligheden;« det er sit eget livs kamp og strid, han skildrer, for derigennem at hæve sig op over dagligdagens bekymringer og stille sig frit i den gerning, han selv værdsætter så højt, at hans ord kan synes alt for selvbevidste og hans skikkelse hovmodig. Endda ligger den Kierkegaardske tanke om selvfornægtelse og selvudslettelse bagved, men uden Kierkegaards stærke fastholden og følgestrengte dybde. Selvfornægtelsen får præsten i Hvilsted til at give afkald på den elskede Thyra; til belønning for denne forsagelse får han til sidst lov til at gifte sig med hende!

»Præstekald« betegner en overgang i Valdemar Thistedes digtning; rejseskildringerne trænges i denne og endnu mere i de følgende bøger til side af theologiske og kirkelige emner. Den rejsende Emanuel St. Hermidad er afløst af landbypræsten Herodion, og denne efterfølges af religionsgrubleren og — fantasten M. Rowel. Først kommer dog tre hefter med »Søgnedagsprædikener af Præsten i Hvilsted«, et bind digte i 1862, især optryk af vers, der i forvejen findes spredt i hans bøger, og en række noveller i dagblade og tidsskrifter (»Dannebrogssløjfen«, »Slavinden«, »De to Spioner« o. fl.) I året 1862 blev Thisted forflyttet til Tømmerup ved Kalundborg. Herfra udgav han den bog, der mere end nogen anden skulde henlede opmærksomheden på forfatteren.

Det er: »Breve fra Helvede, udgivne af M. Rowel«, og på bogens titelblad står ordene fra Lucas 21, 36: »Derfor våger og beder til enhver tid, at I kunne agtes værdige til at undfly alle disse ting, som ske skulle, og til at bestå for menneskens søn!« og i en fortale skriver forfatteren, at han har den overbevisning, at disse breve »vilde blive mange til

Frelse og kun enkelte til Fordærvelse At de hos mange ville foraarsage Uro og Pine, volder mig ingen Bekymring. Det er tværtimod mit Haab, at det maa komme til at gaa dem igjennem Hjerterne, og at de bævende maa komme til at spørge: — Ak, hvad skulle vi gjøre? — Svaret er givet og det er klart: — Omvender Eder og tror Evangelium!«

Meningen med brevene er altså, at de skal blive en drivkraft til omvendelse, et billede af utålelig gru og rædsel. Vel er det fra dødsriget, ikke fra det endelige helvede efter dommens dag, at brevene tænkes sendte til den afdødes ven ved hjælp af gengangere; men hovedtanken er alligevel, at der tales fra et pinselens og straffens sted. »Gjennem Tiderne har der forplantet sig en folkelig Tro paa Himmelbreve. Blev disse samlede, vilde de udgjøre en ikke saa lille Codex. Helvedsbreve fortjene under alle Omstændigheder den samme Tiltro.«

Der er en ualmindelig indbildningsevne i disse breve, det er rædselsfulde ting, der fortælles; men helt følgestreng er forfatteren dog ikke. Selv om alt er forfængeligt i hans Helvede, saa er det dog »en sand Lise at komme ud af Sværmen«, så ynkes dog den ene over den anden og nænner ikke at sige ham, hvor han er, så glæder brevskriveren sig dog over et dejligt digt og gotter sig over en lumpen adresse. Så har forfatteren dog ikke evnet at skildre idel lidelse og lutter ynk, ikke et helt Helvede.

I alle Thisted's bøger er svagheden, at handlingen ikke er tankerigt bygget, at forfatteren indføjer for lange og brede betragtninger, prædikener, naturskildringer, indskudte smaa-fortællinger, der tager interessen bort fra bøgernes hovedtanke og egentlige indhold. Det viser sig ikke mindst i »Breve fra Helvede«, der brudstykkevis afslører brevskriverens historie, omgærder den med religiøse betragtninger og lader den ganske hvile i lange kapitler, for at forfatteren kan udøse sin vredes skåler over sine fjender. Der er først kritikerne. De havde ellers fra først af været ham meget venlige; allerede da »En Vandring i Syden« udkom, havde P. L. Møller skrevet,

at de episke dele af hans værk hørte til det ypperste, den danske nationallitteratur havde frembragt; men nu er Helvede fuld af recensenter: »De leve og aande kun for at finde Fejl, og, hvor saadanne ikke ere til at see, for at hitte paa Fejl, hele Livsprocessen i dem gaaer op i at sanke Galde«... »Vi have her en god Deel af disse Recensenter af Faget. Man undviger dem ligesom gale Hunde; thi de ere saa bidske som nogen-sinde, og udgjøre een af Helvedes værste Plager. »Noget væmmeligere Syn end een af disse pimpende Journalister kan man ikke tænke sig.« Dagbladene går det ikke meget bedre; men værst går det dog Slesvig-Holstenerne og Tyskerne i almindelighed. Typisk i så henseende er det, at Kong Abel må følges med den første brodermorder Kain, og det synes lige så meget som af mordet på Kong Erik at være følgerne af, at han »lagde Grunden til Sønderjyllands Fortyds-kelse. Og, hvad der næsten var værre, han aabnede tydsk Aand og Sæd og Tænkemaade fri Adgang, ikke alene til Sønderjylland, men ogsaa, da han senere blev Konge, til hele Danmark«.

Den døde sidder og taler i Helvede med en tysk professor i historie: »Denne Professor var een af dem, der af Historien for godt Kjøb kunne faa alt muligt ud, hvad deres egen eller Folkets eller en højstæret Fyrstes Lidenskaber og Lyster maatte finde ønskeligt. Stikker det en Partikel af et Folk at rive sig løs for at danne en souveræn Stat for sig, saa forstaa de i en Hast af skimlede og mugne Papirer at udfinde en Statsret, i bedste Form, som autoriserer Oprøret. Faaer en hel eller halv eller blot en Duodez-Fyrste Lyst til et Stykke Land, er det dem en smal Sag at bevise Allerhøjstsammes utvivlsomme Arveret til Landet. Der er intet umuligt for deres dybe Lærdom, naar Lysten driver, Guldet lokker. Sort gjøre de i en Haandevending til Hvidt, og Hvidt til Sort, — og saa til Hvidt igjen, om forlanges. Dette Sidste er deres allerstørste Kunst. Naar det Resultat, som de ved dybe Granskninger have udfundet og slaaet fast som den ubetingede, urokkelige Sandhed, ved et Puds af

Skjæbnen ikke længer viser sig hensigtsvarende, saa gjøredes, uden i mindste Maade at føle sig generede, Tingen om igjen, og komme til stik modsat Resultat, der nu er ligesaa sikkert og urokkeligt, som nylig det foregaaende var. Det vilde være et Tegn paa sædelig Fordærvelse, at yttre Tvivl derom.

Et andet sted skildrer forfatteren »en vis stor Nation, som jeg ikke udtrykkelig vil nævne. Jeg vil ingen blamere; og dette Folkefærd synes desuden ved Siden af sine store Skrøbeligheder at besidde en heel Del saare agtværdige Egenskaber. Jeg har aldrig kunnet blive klog paa disse mærkelige Mennesker. De allerstørste Modsætninger synes forenede i deres Karakter. Med Vinding og Fusentasteri forbinde de den dybeste Grundighed, med Føleri, med Hovmod og Pral et jævnt, hjerteligt Væsen, med Løgn og Svig en exemplarisk Redelighed og Trofasthed, med feig og lav Undertrykkelse et tappert, ridderligt Væsen. Efter denne Beskrivelse, antager jeg, maa Du nødvendigviis kjende dem.

Men hvorledes det nu end forholder sig med disse Modsætninger, saa meget er vist, at disse Mennesker have en mærkværdig Gave til at gjøre sig forhadte, hvor de kommer hen. Thi overalt ville de føre det store Ord, give Tonen an, være de raadende. De tro nemlig fuldt og fast om sig selv, at de som et Slags udvalgt Folk have faaet den Mission at kultivere alle andre Folkefærd i Verden, at lære dem, hvad der er Sandhed og Ret, Dannelse og gode Sæder.« . . . »Nu maa det vist tilfulde være Dig klart, hvorfor der af denne Nation er en saa uforholdsmæssig Deel Literater i Helvede.«

Naturligvis er der skarpe domme ogsaa over andre; der fortælles om Jødernes stad, Muhamedanernes og Mormonernes stæder, inquisitionens by og politikernes stad, der stadig er under bygning og aldrig bliver færdig.

Men alt dette synes kun biformal for forfatteren; først og fremmest vil han skildre dødsrigets ubeskrivelige og håbløse ulykker. Eller er der endda håb? Brevskriveren har elsket den rene og uskyldige Lilli, det er hinsides svælget og i Paradi-

set: »Kan jeg være ganske forladt af Gud i dette ubrødelige Samfund med een af hans Hellige? Jeg veed, at hun tænker paa mig, ligesom jeg paa hende. Ja, hvad mere er, jeg veed, at hun elsker mig, om end kun med en Søsters Kjærlighed. O, hvad skal jeg sige? — Kan Gud være Fader, under saadanne Kaar: Søsteren i Himmerige, Broderen i Helvede, evig fortabt?«
.... »Igjennem hele Helvede gaar der en Anelse om Muligheden af Forløsning og Frelse.«

Denne tunge og alvorlige bog vandt stor udbredelse og kom i Danmark i fire oplag, i Tyskland til trods for dens hvasse omtale af dette land og dets folk i henved en snes; nu læses beller næppe der mere Valdemar Thistedes ejendommelige forsøg på ved at skildre Helvedes gru at skræmme mennesker ind på kristentroens himmelvej; men det kaldte både på nyfikenhed og noget i lighed med den gamle tragedie både på angst og medlidenhed. Det er vel forklaringen på, at denne bog, hvis kunstform synes så svag, dog vakte så stor opmærksomhed og for en tid gjorde Thisted til landets mest omtalte og til en af dets mest læste forfattere.

Endnu en bog udsendte Thisted, den sidste i en lang række fra 25 års virksomhed, »H ø g h o l t«, en Julefortælling af M. Rowel, Udg. af »Breve fra Helvede« 1868. Den har et langt lysere skær end brevene; ironien og bitterheden findes ikke i den; men der er samlet en række legender og omvendelses-historier i en løs ramme, lidt sødlige, men vel fortalte, undertiden docerende i præstetone, men også undertiden blide og skære, en julefortælling i juletone.

Det blev Thistedes sidste bog; et uheld tvang ham i 1870 til at søge sin afsked fra præstegerningen. Han faldt og slog sit knæ, så han ikke mere kunde gå og aldrig mere kom til det.

I 17 år boede han på Frederiksberg; hans svagelige hustru var lam og lå i de mange år til sengs. Børn havde de ikke, og selv færdedes han kun i rullestol.

Hans sind var bittert, han syntes ikke, at han indtog den plads i dansk digtning, som han kunde gøre krav på, forstød

ikke selv, at han aldrig havde nået det store, fordi han hilledes af enkelthedernes mængde. Hans teknik svigtede, i særdeleshed lærte han aldrig at begrænse sig. Skrev han en roman, så fyldte rejsebeskrivelserne for meget, så glemte han handlingen for tendensen, fortællingens tråd måtte vige for prædikantens tale. Hans indbildningsevne, hans rige følelse, hans store kundskaber og betydelige sprogkunst måtte synes at give mulighed for en litterær virksomhed af større blivende betydning, end det lykkedes Thisted at skabe; nu gik det således, at de meget tit smukke enkeltheder kvaltes i den brede fremstilling. Det hele blev som en have, der er rig på blomster, men hvor ukrudt vokser op og skjuler deres skønhed. De skønne enkelte vækster ses ikke igennem den yppige sammenvoksning, og havens gange er næsten spærret af burre og bynke.

Thisted så selv de enkelte blomsters skønhed, hans øje var opladt for naturens skiftende billeder, han vævede dem sammen til og ind i store og spraglede tæpper. Hans stemninger spejledes i naturen, hans tanker i de menneskesind, han fortalte om; men det så ud for ham, som om verden kun så den syge mands skrøbelighed og hans digtnings fejl. Med årene blev den gamle præsts sind dog mildere; han levede i sværmeri og drømme, i minder og filosofiske overvejelser. Hans helbred tillod ham ikke mere at skrive. Alligevel var det ham en stor glæde, da han én af de første dage af oktober 1887 fik meddelelse om, at der var bevilliget ham 1000 Kr. årligt på finansloven som »digtergage«, som det den gang hed. Det mildnede og bredte glæde over hans sidste dage; men pengene fik han aldrig. Han døde få dage senere den 14. oktober 1887.

Han var forlængst glemt af den store læsekreds her hjemme, i Tyskland spillede »Breve fra Helvede« endnu i nogle år en rolle både i læsning og i offentlig drøftelse, og i Sønderjylland har vi vel grund til at mindes digterpræsten i Højrup i halvhundredåret efter hans død. Det ses af hans værk, at han har været en alvorsfuld og nidkær præst, det berettes, at han var en betydelig prædikant. Han var en ånd, der i mange hen-

scender ragede op over mængden. Han var en interesseret og god dansk mand. Det vidner hans værk om i vers og prosa; han forstod, hvad danskhed betyder i Sønderjylland, mange steder i hans bøger ser man let, at han selv også bar præg af sine sønderjydske år, at hans danskhed her er blevet rigere og mere bevidst.

Fordyber man sig i Thistedes værk, finder man meget, der er forældet, mange særheder, megen tør filosofi og theologi, men også mange enkeltheder, der er værd at sysselsætte sig med, skønne, rige og værdifulde skildringer, og bag bøgerne kan man ikke undgå at se en livfuld, højtbegavet og rigt udstyret, ivrigt arbejdende ånd, der ikke bliver træt af at søge, hvad han finder smukt og godt, og som med iver og god vilje søger at dele ud deraf til det folk, i hvis tjeneste han står og som han elsker. I lige grad øser han derved af sin danske følelse, sin præstegernings idealer og sine oplevelsers fylde. Trods alt var han en betydelig digter.

H. Lausten - Thomsen.
